

Bērzu
programma 30

1996–2026

Trīs desmitgades
sadarbības, izaugsmes
un skata nākotnē

Bērzu programma ir stāsts par skatu rītdienā. Par izvēlēm, kuru rezultātu nevar izmērīt nākamajā gadā, un darbu, kura īstā jēga apjaušama tikai pēc desmitgadēm.

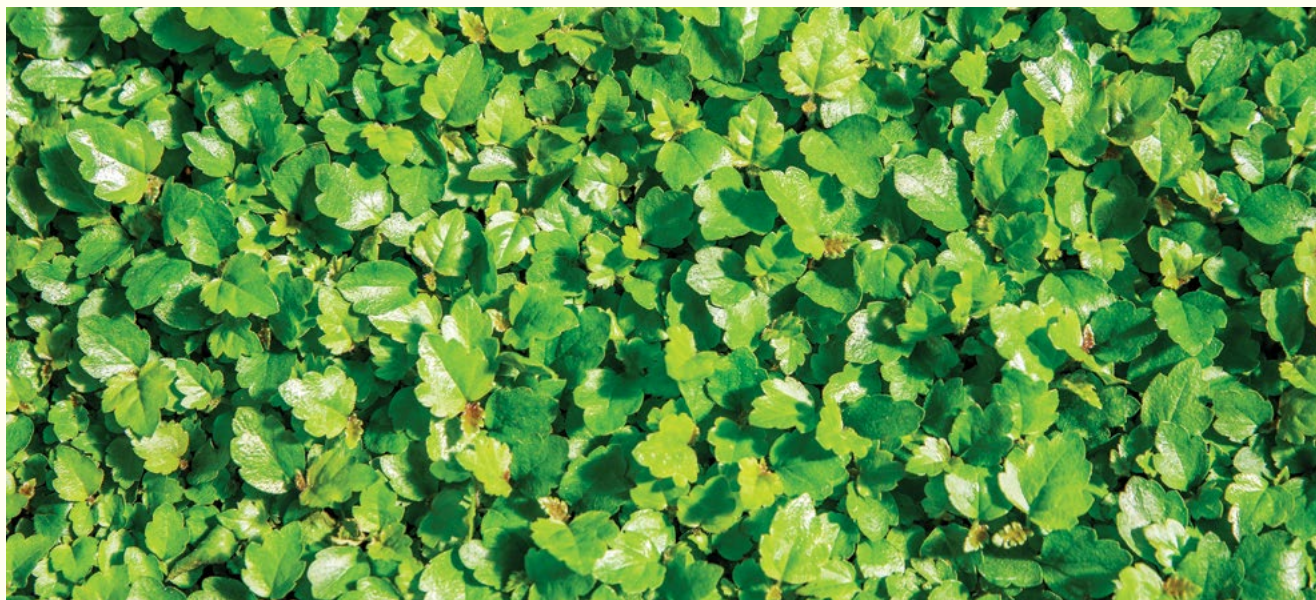
Bērzu programma sakņojas 1996. gadā, kad pēc akciju sabiedrības “Latvijas Finieris” iniciatīvas apvienojās mežzinātnes, mežkopības un koksnes pārstrādes nozares vadošie prāti. Tolaik bērzs Latvijā lielākoties tika uztverts kā mazvērtīga koku suga, taču vienlaikus tapa arvien skaidrāks, ka kvalitatīvai bērza koksnei nākotnē paredzēta nozīmīga vieta.

Bērza pārstrāde bija attīstījusies līdz tehniski prasīgiem pielietojumiem, un būtisks kļuva jautājums, kā izaudzēt izejvielu vajadzīgajā apjomā. Vai nākotnē Latvijā būs pietiekami daudz kvalitatīvas bērza koksnes, lai nodrošinātu industrijas eksistenci un izaugsmi?

Programmas pamatlicēji lūkojās tālāk par vienu mežsaimniecības ciklu un savām interesēm. Viņi centās ieraudzīt vajadzību, kas vēl nebija kļuvusi par problēmu, un, apvienojot spēkus, sāka veidot pamatus tam, lai bērzs kā resurss Latvijā būtu pieejams arī nākotnē.

Bērzu programma pierāda, ka spēja skatīties viņpus šodienas un savām vajadzībām var tapt par vērtību visai Latvijai. Šodien mēs varam ieraudzīt, kas no šīs ieceres ir izaudzis. Tapat – Latvijas mežos.

No nezāles par vērtību

Bērzu programma turpināja darbu, kura aizsākumi meklējami krietni senāk. Pirmās Latvijas brīvvalsts laikā bērza koksnei tika meklēti rūpnieciski pielietojumi, bērza saplāksnis nonāca automobiļu detaļu ražošanā un pat aviācijā. Tika uzbūvētas bērza saplākšņa rūpnīcas “Latvijas Bērzs”, “Furniers” un “Lignum”. 1934. gadā Lielaucē mācību un izmēģinājumu mežniecības stādaudzētavā sāka audzēt bērza stādus. Pieauga pieprasījums un cenas, mainījās priekšstats par bērza vietu un vērtību Latvijas mežos.

Rūpnīcu nacionalizācija okupācijas gados pārtrauca šo attīstību, un bērzs lielākoties tika izmantots vienkāršākos, zemas cenas un pievienotās vērtības izstrādājumos. Bērzs, kas reiz bija rūpniecībai vērtīga izejviela, pamazām nonāca nezāles lomā.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas un pārejas uz brīvā tirgus ekonomiku, “Latvijas Finieris” pilnībā pārveidoja bērza saplākšņa produktu tirgu, rodot tam unikālu vietu modernajā pasaulē – materiāla blīvuma, svāra un izturības dēļ tas kļuva pieprasīts tehniski visprasīgākajos risinājumos transportā, aviācijā, kuģubūvē un celtniecībā.

Padomju Savienības laikos ierastā izejvielu ieviešana no kaimiņvalstīm vairs nebija pašsaprotama, un mēs apzinājāmies – Latvijā ir mērķtiecīgi jālolo un jāaudzē pašiem savs augstākās kvalitātes bērza resurss. Šī atziņa kļuva par dzinuli Bērzu programmas uzsākšanai.

Bērzu programmas iniciatoru vīziju grāmatā “Likteņbērzi” spilgti raksturo Ēriks Hānbergs:

“Līdumi aizaug, lauku sabiedrība noveco... Ko lai iesāk ar tukšajiem hektāriem? Ļaut, lai turpina brikšņoties?.. “Latvijas Finieris” piedāvā risinājumu tiem, kuriem ir zeme un kuri nezina, ko ar to iesākt: stādiet bērzus! Tie pēc pusgadsimta, pat jau pēc četrdesmit gadiem būs lietaskoki. Saimnieki, kuri vēl jauni, piedzīvos paši naudisko gandarījumu. Saimnieki, kuri jau vērtākos gados, ar bērzaudzēm stabilizē bērnu nākotni. Saimnieki, kuri jau pensionējušies, ar birztaļām krāj materiālus labumus mazbērniem.”

Ēriks Hānbergs, “Likteņbērzi”

Atbilde nākotnei

Bērzu programmu iniciēja “Latvijas Finieris”, taču tās mērogs jau sākotnēji bija lielāks par viena uzņēmuma vajadzībām. 1996. gadā Bērzu programma pulcēja mežzinātnes, mežsaimniecības un kokrūpniecības nozares pārstāvjus.

Apvienojot spēkus un zināšanas, sākās darbs pie bērza selekcijas, kvalitatīva stādmateriāla audzēšanas, zinātniskās izpētes un privāto zemes īpašnieku iesaistes. Tas, kas sākās kā viena uzņēmuma tālredzīga vajadzība, kļuva par kopīgu ieguldījumu Latvijas nākotnes mežā.

Mežu nevar izaudzēt ātri, tāpēc lēmumi bija jāpieņem ar skatu nākotnē. Šī tālredzība ļāva soli pa solim veidot zināšanas un praksi, kas šodien ir redzama Latvijas mežos.

Trīs desmitgadēs programma izaugusi un attīstījusies vairākos virzienos – no pētniecības un kvalitatīva stādmateriāla līdz mežsaimniecības praksei, zemes īpašnieku izvēlēm, pārstrādei un Latvijas tautsaimniecībai radītajai vērtībai.

Attīstījusies arī pārstrāde – efektīvāk iespējams izmantot bērza koksni, tostarp pārstrādājot mazāka diametra kokus. Vērtība tiek saskatīta arī ražošanas blakusproduktos, pārvēršot tos inovatīvos risinājumos. Viens no spilgtākajiem piemēriem ir bērza miza – “Betulin Lab” no tās iegūst vērtīgus ekstraktus, ko izmanto farmācijas, kosmētikas un citu nozaru vajadzībām.

Zinātne

Selekcija, ilgtermiņa
izmēģinājumi un datu analīze.

Prakse

Kvalitatīvs stādmateriāls un
mērķtiecīga mežkopība.

Pārstrāde

Augstākā pievienotā vērtība un
blakusproduktu izmantošana.

*Šobrīd bērzs ir viena no Latvijas trim saimnieciski
nozīmīgākajām koksnes sugām līdzās priedei un eglei.
Bērza koksne rada būtisku vērtību Latvijā un ārpus tās.*

Izvēles, kas pāraug rezultātā

Plašas, ilgstoši uzkrātas zināšanas palīdz pieņemt precīzākus lēmumus jau meža dzīves sākumā, iegūt produktīvāku un kvalitatīvāku audzi. Bērza selekcija ļauj atlasīt ģimenes un klonus ar labākām augšanas un kvalitātes īpašībām, un ilgtermiņa izmēģinājumi apliecina, ka šī izvēle dod izmērāmu rezultātu.

Šāds darbs Latvijā sākās vēl krietni pirms Bērzu programmas. Pirmie āra bērza pluskoki tika atlasīti jau 1960. gados, bet 1972. gadā Katvaros ierīkoja pirmo sēklu ieguves plantāciju ar 22 pluskoku kloniem.

1997. gadā MPS “Kalsnava” tika sākta pirmās kārtas sēklu ieguves plantāciju ierīkošana, bet 2003. gadā no divām slēgta tipa bērza sēklu ieguves plantācijām Jaunkalsnavā tika iegūta pirmā sēklu raža.

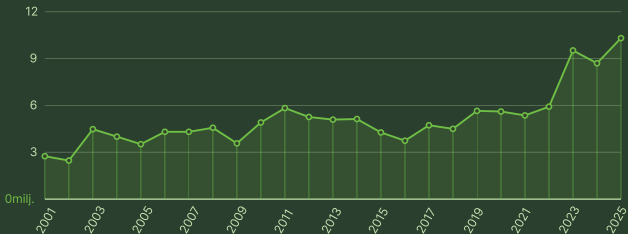
Mainoties izpratnei par bērza vērtību un attīstoties mērķtiecīgai tā audzēšanai, “Latvijas Finieris” šim mērķim izveidoja savu kokaudzētavu – “Zābakus”, kas darbu sāka 1998. gadā.

Bērzu stādu audzēšana Latvijas kokaudzētavās kopumā

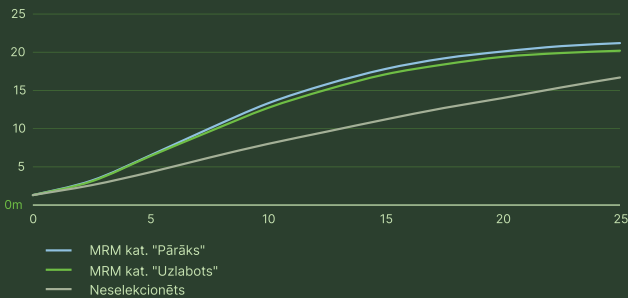
Bērza stādu audzēšana piedzīvojusi strauju izaugsmi – no dažiem miljoniem stādu 2000. gadu sākumā līdz vairāk nekā 10 miljoniem pēdējos gados. Taču pieprasījums aug vēl straujāk, šobrīd pārsniedzot piedāvājumu.

Selekcijas rezultāts kļūst redzams pēc gadiem – kvalitatīvākos un potenciāli vērtīgākos kokos. Veiksmīgas selekcijas rezultātā ap 20 gadus vecās audzēs izvēloties 10 % labāko bērza ģimeņu, vienā hektārā izdevies izaudzēt vidēji 243 m³ koksnes, kamēr stādījuma vidējais rādītājs bija 145 m³.

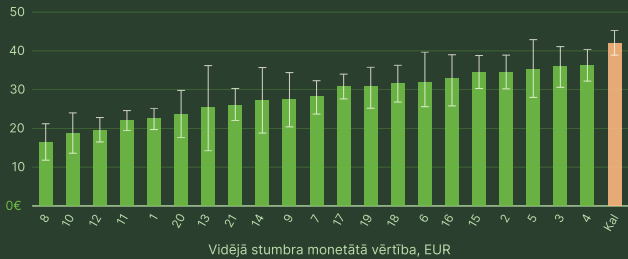
Vidējās augstuma augšanas līknes atšķirīgām ārā bērza selekcijas uzlabojuma pakāpēm

Labāks sākums ar laiku izaug redzamā atšķirībā. Selekcionēti bērzi aug straujāk un tādā pašā vecumā sasniedz lielāku augstumu nekā neselekcionēti.

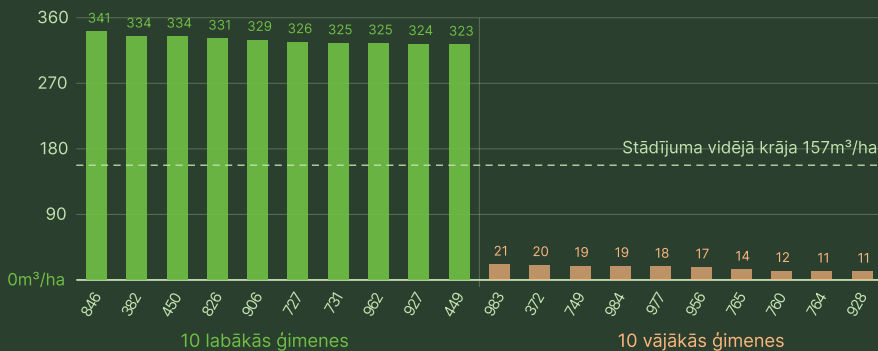
Klonu vidējā stumbra monetārā vērtība

Pēc 40 gadiem kvalitatīvas selekcijas rezultāts redzams arī koka vērtībā – 10 % labāko klonu stumbru vidējā aprēķinātā vērtība ir apmēram par 35 % lielāka nekā plantācijā vidēji.

REZULTĀTS

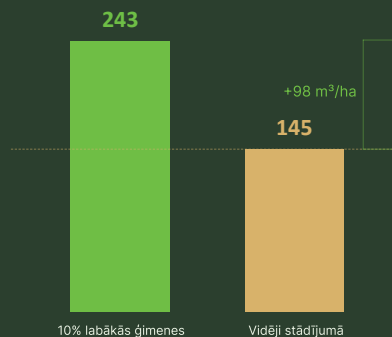
Bērza ģimeņu atšķirības pēc krājas (piemērs no stādījuma Ukros)

+68%

lielāka krāja 10 % labākajām bērza ģimenēm

Izmēģinājums Ukru stādījumā apliecina, ka labākās bērzu ģimenes uzrāda būtiski lielāku krāju nekā stādījuma vidējais rādītājs. Tas parāda, cik nozīmīga var būt rūpīga selekcija.

“Meža koku selekcijā daži gadu desmiti nav ilgs laiks, bet būtisks, lai vērtētu un pārvērtētu iegūtos rezultātus. Ja sākotnēji augstvērtīgāko koku atlasē liela vērtība tika piešķirta kvalitāti raksturojošām pazīmēm, tad šobrīd un arī turpmāk lielāks uzsvars liekams uz koku produktivitāti un vitalitāti.”

Arnīs Gailis, vadošais pētnieks, Ph.D., Latvijas Valsts mežzinātnes institūts “Silava”

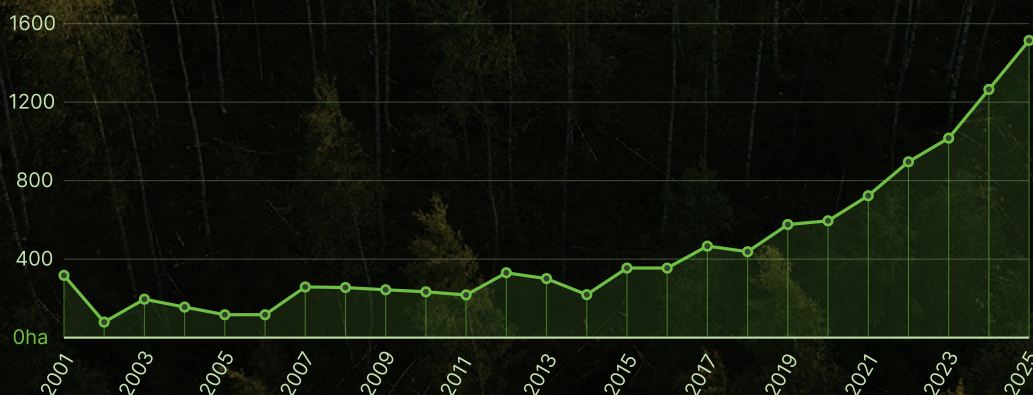
Mežs rāda, ko esam iemācījušies

Bērzu programmas sākumā tika izvirzīta ambicioza vīzija – izaudzēt bērzu divreiz ātrāk, divreiz vairāk un divreiz kvalitatīvāk nekā līdz šim. Tas nozīmēja mainīt gadu desmitiem iesakņojušos attieksmi un koku, kas lielākoties bija iesējies pats un no jaunaudzēm nonāca meijās, pirtsslotās un malkā, ieraudzīt kā mērķtiecīgi audzējamu un vērtīgu resursu.

Mežs mainās rāmi un lēnām, tāpēc īpaši vērtīgi ir dati, kas ļauj ieraudzīt pārmaiņas vairāku gadu desmitu griezumā. Trīsdesmit gadu laikā mainījies ne vien mežs, bet arī veids, kādā to audzējam.

Šobrīd bērzu audzes Latvijā aizņem aptuveni 882 tūkstošus hektāru – pēdējo 30 gadu laikā ir izdevies divkārt palielināt bērzu audžu platības, mazinot resursu apdraudējumu nozarei. 2020. gadā āra bērza stādījumi veidoja aptuveni 15 % no kopējās reģistrētās apmežošanas platības, bet 2025. gadā – jau aptuveni 32 %.

Ierīkoto bērzu plantāciju platība

882 000 ha

Tik lielu platību Latvijā šobrīd aizņem visas bērzu audzes kopā

+62 000

hektāru pieaugums pēdējo 25 gadu laikā

Pēc jaunā plantāciju regulējuma ieviešanas 2001. gadā “Latvijas Finieris” bija starp pirmajiem, kas sāka mērķtiecīgi stādīt bērzu plantācijas, tostarp neizmantotās lauksaimniecības zemēs. Taču plašākai interesei bija vajadzīgs laiks – zināšanām un pieredzei bija jānonāk arī līdz zemes īpašniekiem.

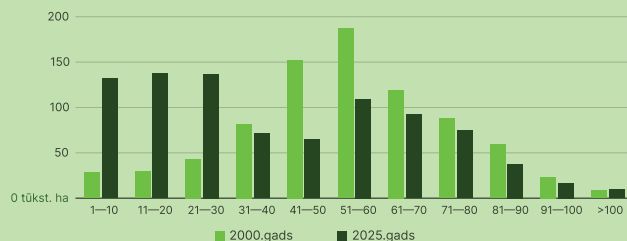
Šobrīd bērza stādījumu pieauguma tendence ir izteikti augšupejoša, un galvenais ierobežojums nav interese par bērzu kā vērtīgu ieguldījumu, bet gan kvalitatīva stādmateriāla pieejamība.

Pieaugot interesei par mērķtiecīgu bērza audzēšanu, arvien būtiskāka kļūst kvalitatīva stādmateriāla pieejamība. Taču šodien ierīkoti stādījumi ir arī ieguldījums koksnes resursa pieejamībā pēc vairākiem gadu desmitiem.

Lai nākotnē veidotu stabilu augstas kvalitātes bērza koksnes resursu, būtiska ir jaunu stādījumu ierīkošanas nepārtrauktība. Ik gadu iestādot aptuveni 1600 ha bērza plantāciju, nākotnē tās varētu nodrošināt ap 300 tūkstošiem m³ finierkluču gadā – pusi no šobrīd “Latvijas Finierim” nepieciešamā apjoma.

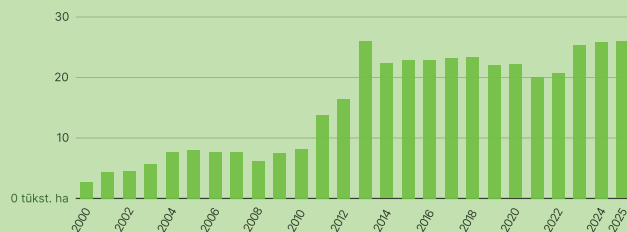
Bērzu audžu vecuma struktūra

Pirms 25 gadiem jaunās audzes līdz 30 gadu vecumam veidoja vien 12,4 % no bērzu platības, savukārt šodien to īpatsvars ir pieaudzis līdz 46 %.

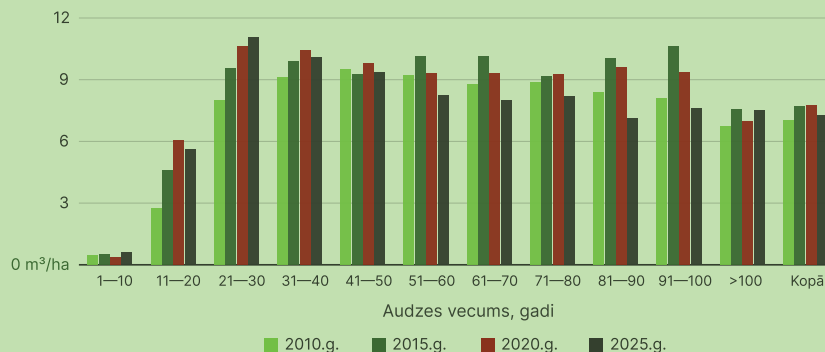
Bērzu audzes, kurās veikta jaunaudžu kopšana

Būtiski audzis bērzu jaunaudžu kopšanas apjoms – no 2,76 tūkst. ha 2000. gadā līdz 25,94 tūkst. ha 2025. gadā. Tas atspoguļo mērķtiecīgāku mežsaimniecību, kurā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta kvalitatīvas un produktīvas audzes veidošanai. Jo kvalitatīvāku koksni izdodas izaudzēt, jo lielāku vērtību tā var radīt visā dzīvescīklā – no meža līdz ilgmūžīgam produktam, kurā daļa augšanas laikā uzkrātā oglekļa tiek saglabāta arī pēc pārstrādes.

Bērzu audžu krājas pieaugums

Pirms 25 gadiem jaunās audzes līdz 30 gadu vecumam veidoja vien 12,4 % no bērzu platības, savukārt šodien to īpatsvars ir pieaudzis līdz 46 %.

Šobrīd bērzu audzēs vidējais krājas pieaugums ir 7,26 m³ ha vienā gadā. Jaunās bērzu audzes šobrīd aug ražīgāk nekā tāda paša vecuma audzes pirms 15 gadiem. 1-10 gadus vecās audzēs ikgadējais koksnes pieaugums ir par 44 % lielāks, 11-20 gadus vecās – par 156 % lielāks, bet 21-30 gadus vecās – par 21 % lielāks.

Šie dati rāda pārmaiņu mērogu – pēdējo 30 gadu laikā bērzs Latvijā ir kļuvis par saimnieciski vērtīgu un mērķtiecīgi audzētu koku sugu. Selekcija, kvalitatīvs stādmateriāls un mērķtiecīga mežkopība ļauj palielināt Latvijas zemes radīto kopējo vērtību, nebalstot meža nozares attīstību uz arvien lielāku saimniecisko platību rēķina, bet gan auglīgāk saimniekojot esošajos hektāros.

Nozares pētnieki šīs pārmaiņas saista ar mērķtiecīgāku mežsaimniecību – bērzu audzes pēdējās desmitgadēs biežāk tiek atjaunotas un savlaicīgi koptas. Bērzu programmas 30 gadu rezultāts meklējams ne tikai izaugušajos kokos, bet arī zināšanās, kas kļuvušas par praksi.

“Mežsaimniecībā 30 gadi nav ilgs laiks – pirmie Bērzu programmas stādījumi tikai tagad sāk pilnībā atklāt, kuras izvēles bijušas veiksmīgākās. Savienojot šos ilgtermiņa datus ar mūsdienīgiem digitālajiem rīkiem un zināšanām par katras vietas apstākļiem, drīzā nākotnē varēsim daudz precīzāk izvēlēties piemērotāko ģenētisko materiālu un meža audzēšanas režīmu. Tas palīdzēs izaudzēt ražīgākus, kvalitatīvākus un mainīgajam klimatam labāk pielāgotus mežus.”

Kaspars Liepiņš, vadošais pētnieks, Dr.silv., Latvijas Valsts mežzinātnes institūts “Silava”

Desmit izaugsmes gadi

Pēdējā desmitgade Bērzu programmas vēsturē ir laiks, kad iepriekšējo gadu pētījumi un nozares iniciatīvas ir pārvērtušās praksē, kas nes iespaidīgus rezultātus.

- 2015–16** ● **Jauns uzrāviens**
 Reģistrēto bērza plantāciju platība nepilnos divos gados palielinās vairāk nekā divas reizes.
- 2020** ● **Apzināta izvēle**
 Āra bērza stādījumi ieņem 15 % no Latvijā reģistrētās apmežošanas platības.
- 2022** ● **Atbalsts klimata noturībai**
 Meža ieaudzēšanas politikā arvien lielāks uzsvars tiek likts uz produktīvām, pret klimata pārmaiņām noturīgām mežaudzēm, oglekļa piesaisti un mazproduktīvu lauksaimniecības zemju efektīvāku izmantošanu.
- 2020–25** ● **Strauja izaugsme**
 Piecu gadu laikā apmežošanas procesā ar bērzu apstādīti aptuveni 8,1 tūkstoši hektāru.
- 2025** ● **Rekordliels īpatsvars**
 Bērzs veido 32 % no kopējās apmežotās platības Latvijā, apsteidzot skujkokus kā populārākā jaunaudžu izvēle.
- 2026** ● **Trīs desmitgades kopīga ceļa**
 Bērzu programma atzīmē 30 gadu jubileju. Bērza plantāciju kopējā reģistrētā platība sasniedz 1891 ha.

Ko audzēsīm 2056. gadam?

Pirms 30 gadiem Bērzu programmas veidotāji mēģināja ieraudzīt, kāds bērzs Latvijai būs vajadzīgs nākotnē. Šodien jāskatās vēl tālāk. Kā izmantot Latvijas zemi tā, lai pēc vēl 30 gadiem tā spētu dot mums to, kas visvairāk vajadzīgs?

Atbilde meklējama vēl labākā selekcijā, produktīvākās un kvalitatīvākās audzēs, kā arī spējā pielāgot mežus mainīgajam klimatam. Nākotnes mežs sākas ar šodienas zemes īpašnieku izvēlēm, tāpēc būtiski ir nodrošināt kvalitatīvu stādmateriālu, zināšanas un praktisku atbalstu bērza izaudzēšanai.

Nozīmīga būs gadu desmitiem izkopta sadarbība starp pētniekiem, rūpniekiem un meža saimniekiem, kā arī valsts un Eiropas Savienības fondu atbalsts jaunu mežaudžu ierīkošanai.

Šis kopdarbs palīdz risināt arī klimata izaicinājumus. Mērķtiecīga meža audzēšana veicina oglekļa piesaisti, savukārt bērza koksne noteiktos gadījumos var aizstāt neatjaunīgus materiālus, sniedzot ieguldījumu dekarbonizācijā.

Svarīgi ir izprast katras vietas mērķi un ieguldījumu Latvijas labklājībā. Vienuviet tā var būt kvalitatīvas koksnes audzēšana, citviet – klimata regulācija, bioloģiskā daudzveidība vai rekreācija. Zināšanas un dati palīdzēs šīs izvēles izdarīt gudrāk, ar skatu nākotnē.

Bioekonomika ir tas, kā mūsu senči jau ir dzīvojuši simtiem gadu. Būtībā tā ir apzināšanās, ka mūsu labklājība ir atkarīga no dabas sniegto resursu izmantošanas. Nākotnē, apsaimniekojot zemi, audzējot mežu un izmantojot koksni kā atjaunīgo resursu, mēs varam augt un attīstīties videi un klimatam draudzīgā veidā. Mērķtiecīgai apsaimniekošanai jāklūst par virzītājspēku – atbildībai par sakoptu, neatkarīgu un pārtikušu Latviju.

Monta Līduma, AS “Latvijas Finieris” kokaudzētavas “Zābaki” vadītāja vietniece un topošā mežinženiere

Atbilde aug Latvijas mežos

Bērzu programma parāda, ka tālredzība ir gatavība šodien izdarīt to, kas būs vajadzīgs rīt. Nākamie 30 gadi prasīs to pašu – zināt, ko vēlamies sasniegt, un sākt darbu jau tagad.

1996. gadā bija jāierauga nākotnes vajadzības un jāsāk darbs, kura augļi tapa redzami un ir izmērāmi pēc gadu desmitiem.

Pa šo laiku ir auguši koki, audzes un meži. Ir augušas arī zināšanas par selekciju, stādmateriālu un mežkopību. Zināšanas, kas ļauj pieņemt precīzākus lēmumus un mērķtiecīgāk lolot to, kas būs vajadzīgs rīt. Un līdz ar kokiem ir augusi arī pārliecība par bērza vērtību.

No sugas, kas savulaik tika uzskatīta par mazvērtīgu un nonāca nezāles lomā, bērzs ir kļuvis par apzināti koptu un saimnieciski nozīmīgu koku. Šo pārmaiņu var redzēt gan Latvijas mežos, gan mežsaimniecības praksē, gan tajā, ko no bērza koksnes spējam radīt.

Avoti

Latvijas Valsts mežzinātnes institūts “Silava”. Meža nozares datu analīze diskusijai ar sabiedrību. 2026.

Latvijas Valsts mežzinātnes institūts “Silava”. Nacionālais meža monitorings. 2025.

Valsts meža dienests. Meža valsts reģistrs. 2000.

Valsts meža dienests. Publiski pieejamie dati par 2001.–2026. gadu.

Bērzu
programma 30

**Latvijas
Finieris**

AS "Latvijas Finieris"
Bauskas iela 59, Rīga,
LV-1004, Latvija

www.finieris.com

9 / 2026